

Справа „Плаксін проти Росії” (Plaksin v. Russia)

У рішенні, ухваленому 29 квітня 2004 року у справі „Плаксін проти Росії”, Суд постановив, що:

- було порушено ч. 1 ст. 6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд упродовж розумного строку);
- було порушено ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту).

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд постановив сплатити п. Плаксіну 2400 євро як компенсацію моральної шкоди.

Обставини справи

Заявник Олександр Сергійович Плаксін народився 1965 року, є громадянином Росії і проживає у м. П'ятигорську. 28 жовтня 1996 року в квартирі заявника сталася пожежа. Майно його сім'ї було знищено, а дочка сильно постраждала. 15 квітня 1997 року (Уряд стверджує, що це було 6 липня 1998 року) п. Плаксін та його дружина звернулися до П'ятигорського міського суду Ставропольського краю (далі — Міський суд) з позовом про відшкодування шкоди, пред'явленим до співвідповідачів: Житлово-експлуатаційної контори, Ставропольської тютюнової компанії, що винаймала квартиру, у якій виникла пожежа, та п. С., працівника цієї компанії, з необережності якого під час зварювальних робіт спалахнув вогонь.

24 серпня 1998 року Міський суд зупинив провадження у справі до завершення кримінального розслідування проти п. С. Кримінальна справа проти п. С. була закрита 18 вересня 2001 року на підставі акту амністії. Пан С. не погодився з таким рішенням і оскаржив його до прокуратури Ставропольського краю.

У 1999 та 2000 роках суддя Міського суду підтверджувала, що провадження у справі ще тривало. 28 лютого 2001 року заявник та його дружина збільшили розміри позовних вимог з огляду на втрати заробітку та на медичні витрати, пов'язані з лікуванням потерпілої дитини. Після цього слухання у справі відкладали ще декілька разів, і тоді адвокат п. Плаксіна подав скаргу до Ставропольського крайового суду (далі — Крайовий суд) на надмірну тривалість судового розгляду цієї справи. 4 квітня 2001 року Крайовий суд відповів, що „не може втручатись у хід розгляду тих справ, які перебувають у провадженні судів краю нижчої інстанції”. Наступного дня суд зупинив провадження, оскільки призначив судову експертизу для оцінки вартості втраченого майна. 19 жовтня того ж року, після того, як виявилось, що обидві сторони відмовились оплачувати вартість цієї експертизи, суд відновив провадження.

24 жовтня 2001 року Міський суд ухвалив рішення у справі, яким зобов'язав відповідачів відшкодувати матеріальну шкоду заявнику та його дружині, а також компенсувати моральну шкоду його дочці. Суд відмовив у позовних вимогах щодо компенсації моральної шкоди заявнику і дружині, а також щодо відшкодування їм втраченого заробітку.

16 листопада 2001 року обидві сторони у справі оскаржили це рішення суду в апеляційному порядку. 19 грудня 2001 року Крайовий суд скасував це рішення з процесуальних підстав і повернув справу на новий розгляд. 3 січня 2002 року справа була передана іншому судді.

2 лютого 2002 року адвокат п. Плаксіна поскаржився до голови Крайового суду про те, що ні він, ні п. Плаксін не отримували копії рішення Крайового суду від 19 грудня 2001 року, і це, очевидно, перешкоджало їм належним чином підготуватись до засідання у суді першої інстанції.

6 лютого 2002 року Міський суд знову зупинив провадження для проведення третьої медичної експертизи ушкоджень дочки заявника. Його адвокат стверджував, що у них ніколи не було можливості отримати на руки копію цієї ухвали, оскільки для цього постійно

створювались різноманітні матеріально-технічні перешкоди („суддя зараз зайнятий”; „немає копіювального апарату”; „справа ще не прошита” тощо). Ця судова експертиза закінчилася 27 травня 2002 року (за твердженнями Уряду — 27 червня).

5 липня 2002 року Міський суд відновив провадження у справі і в той же день виніс ще одну ухвалу про його зупинення для проведення нової судової медико-соціальної експертизи. Заявник стверджує, що заперечував проти проведення такої експертизи, але у протоколі судового засідання зазначено, що „позивач покладає вирішення цього питання на розсуд суду”.

14 жовтня 2002 року експертиза була проведена і 21 жовтня розгляд справи було відновлено. Однак 23 жовтня 2002 року Міський суд ще раз зупинив провадження, оскільки за клопотанням відповідача призначив нову піротехнічну експертизу.

30 жовтня 2003 року Міський суд ухвалив рішення у справі на користь заявника. Компанія-відповідач подала апеляційну скаргу. Розгляд справи апеляційною інстанцією триває й досі.

Поряд із судовим процесом щодо відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок пожежі, заявник та його дружина звернулися 31 серпня 2001 року до Міського суду з позовом до Федерального казначейства Росії про компенсацію моральної шкоди, заподіяної незаконними діями судових органів. Позивачі стверджували, що шкоду було заподіяно внаслідок надмірних затримок в процесі судового розгляду їхньої справи, нездатності суду належним чином підготувати справу до розгляду, безпідставних відкладень судових засідань та інших процесуальних порушень.

13 вересня 2001 року Міський суд виніс ухвалу, якою відмовив у прийнятті до розгляду цього позову з мотивів відсутності у нього територіальної юрисдикції щодо таких справ. 17 жовтня 2001 року Крайовий суд залишив цю ухвалу без змін, зазначивши, що позивачі не дотримали вимог закону про територіальну юрисдикцію судів і що цей позов треба було подавати до суду в Москві, де розташоване Федеральне казначейство. У той час заявник вже не продовжував вести дану справу, оскільки – як зазначалось вище – 24 жовтня 2001 року Міський суд ухвалив рішення по суті позовних вимог про відшкодування шкоди заподіяної внаслідок пожежі.

Зміст рішення Суду

Керуючись ст. 6 та ст. 8 Конвенції, п. Плаксін стверджував, що судові провадження у його справі було надмірно тривалим. Суд відзначив, що період, який слід брати до уваги, розпочинається лише з 5 травня 1998 року, коли Конвенція набрала чинності для Росії. Однак, оцінюючи розумність тривалості провадження, яке здійснювалося, починаючи саме від цієї дати, потрібно також враховувати і той період провадження, який мав місце до набрання чинності Конвенції для Росії. Оскільки провадження у справі заявника ще не припинено, загальна тривалість судового розгляду справи заявника становила більше ніж п'ять років та шість місяців.

Уряд стверджував, що оскільки справа все ще перебуває в розгляді, скарга заявника є передчасною і повинна бути визнана неприйнятною. Суд вказав, що скарга стосовно тривалості судового розгляду може бути подана до нього ще й до ухвалення остаточного рішення у справі (див. ухвала Суду про прийнятність у справі *Todorov v. Bulgaria*).

Уряд зазначив, що тривалість судового розгляду у справі заявника зумовлювалася необхідністю провести повне, всебічне й об'єктивне дослідження обставин справи, власне заради чого суди змушені були зупиняти провадження і призначати численні експертизи. Уряд вказував, що п. Плаксін не заперечував проти цього і не оскаржував відповідні ухвали в апеляційному порядку. Загалом Уряд наполягав на тому, що саме заявник був відповідальним за основні затримки, оскільки він вимагав викликати додаткових свідків, не з'являвся на судові засідання, виходив із судової зали без дозволу, а також не подавав апеляційні скарги на ухвали суду.

Заявник не погоджувався з Урядом. Він вказав, що ця справа не була надто складною: це був звичайний позов про відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної

небезпеки (у даному випадку — газовим зварювальним приладом). Уряд не назвав жодних фактів, які б засвідчували намагання пришвидшити судовий розгляд, що вже тривав близько шести років. Заявник, навпаки, стверджував, що він заперечував проти проведення усіх судових експертиз, окрім одної, призначеної 5 квітня 2001 року. У будь-якому випадку його не можна звинувачувати у недотриманні процесуальних строків, оскільки дотримання цих строків є обов'язком суду, а він же намагався пришвидшити це провадження шляхом подання цивільного позову про відшкодування моральної шкоди, заподіяної такими затримками. Що ж до затримок, пов'язаних з викликом на вимогу заявника свідків, то судовий розгляд був відкладений лише один раз і лише на 18 днів. Усі ж інші твердження Уряду нічим не доводяться. Нарешті, п. Плаксін заявив, що судді Міського суду зловживали своїм посадовим становищем з метою затягнути судовий розгляд у справі.

Суд нагадав, що розумність тривалості судового розгляду потрібно оцінювати у світлі конкретних обставин справи з урахуванням критеріїв, встановлених прецедентним правом Суду, серед яких: складність справи, поведінка заявника та органів влади, а також значимість цієї справи для заявника (див. рішення Суду у справі *Frydlender v. France*).

Суд відзначив, що справа не була надто складною, тому загальна тривалість судового розгляду у понад п'ять з половиною років сама по собі не може задовольняти вимоги ч. 1 ст. 6 Конвенції. Суд також зауважив, що Уряд жодним чином не пояснив бездіяльність національних судів в період від 24 серпня 1998 року до 26 лютого 2001 року, коли судовий розгляд було зупинено до завершення кримінального переслідування п. С. Враховуючи те, що юридична особа несе пряму відповідальність за дії її працівника і це підтвердив Міський суд у своєму рішенні від 24 жовтня 2001 року, не було жодної необхідності відкладати судовий розгляд більше ніж на два роки і шість місяців до закінчення кримінального переслідування.

Суд не визнав переконливими аргументи Уряду про те, що п. Плаксін не використовував усіх доступних у національному праві засобів для оскарження ухвал суду першої інстанції до вищого суду. Очевидним є те, що заявник заперечував проти численних експертиз однакового змісту, але оскарження судових ухвал про їх призначення створило б, беззаперечно, додаткові затримки у судовому розгляді його справи. Водночас Суд взяв до уваги подані до вищестоящего суду вимоги заявника про пришвидшення провадження, а також його спробу ініціювати справу про присудження компенсації моральної шкоди за надмірні затримки у судовому провадженні.

Нарешті через недоведеність Суд не взяв до уваги твердження Уряду про те, що затримки у судовому розгляді були також спричинені неявкою п. Плаксина в судові засідання чи його небажанням залишитись на ньому до кінця.

Такі висновки дають Суду підстави вважати, що справа заявника не була розглянута національними судами впродовж розумного строку. Тому було порушено ч. 1 ст. 6 Конвенції.

Далі заявник стверджував, що у Росії немає судових інстанцій, до яких би можна було подати скаргу про надмірну тривалість судового провадження у справі, а це не відповідає вимогам ст. 13 Конвенції.

Суд нагадав, що ст. 13 Конвенції гарантує ефективні засоби правового захисту у національному органі від можливого порушення вимоги ч. 1 ст. 6 Конвенції про розгляд справи впродовж розумного строку (див. рішення Суду у справі *Kudla v. Poland*). Суд відзначив, що Уряд не вказав жодних юридичних засобів, за допомогою яких можна було або пришвидшити вирішення справи заявника, або забезпечити йому адекватне відшкодування за затримки, що вже відбулися (див. рішення Суду у справі *Kormacheva v. Russia*). Зокрема Уряд не стверджував, що позов до Федерального казначейства про компенсацію моральної шкоди, заподіяної незаконними діями судових органів, міг би, у разі подальшого підтримання заявником цього позову, призвести до присудження адекватного відшкодування, як цього вимагає ст. 13 Конвенції.

Тому Суд постановив, що мало місце порушення ст.13 Конвенції, оскільки у національному праві не було засобу правового захисту, за допомогою якого заявник міг би отримати рішення національного органу, яким було б забезпечене право на судовий розгляд упродовж розумного строку, закріплене у ч.1 ст.6 Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України М.Ю. Пришляк та П.М. Рабіновичем.